

Disciplina Romana.

Antický Řím vtiskl všem národům západní a střední Evropy pečeť své kultury a svého jazyka aspoň pro výrazy abstraktní a výrazy vyšší kultury, když už nepřetvořil jazyka podmaněného národa jako u národů románských. Průkopníky této kultury byly římské legie. Opevňovací a komunikační práce římských legií vzdorují věkům. Podivujeme se jim v Anglii („Roman wall“ v Cumberlandu a Northumberlandu z doby Antonínů), Rakousku (limes Raetiae), Jugoslavii (opevněné ležení v údolí Timoka, známé z Velíského „Života Řeků a Římanů, str. 45, obr. 513), v Maďarsku a Rumunsku (vojenská silnice u Ršavy z doby Hadrianovy) i v Africe.¹⁾ Trpělivá a pracná důkladnost tak jako jednotné provedení prací těch,²⁾ rozptýlených po všech krajích imperia, svědčí o silné organizaci vojenské a tuhé kázni legií římských,³⁾ které neodepřel uznání a obdivu ani nepřítel. Josefus, zvaný Flavius Josephus, končí (v III. knize „O válce židovské hl. 5.107) svůj výklad o vojenském zřízení římském, jež poznal dobře jako zajatec v okolí Titově: Cvikem ve zbrani utužují netoliko tělo, ale i ducha. Kázni přispívá i strach. Neboť jejich zákony trestají smrtí netoliko zběhy, ale i nepatrnou nedbalost. Strašnější zákonů těch jsou však velitelové... Poslušnost vojáků k velitelům jest tak veliká, že v míru jest pohled na vojsko slavnostní, v seči pak jest vojsko jediným tělem.

Tak pevně semknuty jsou řady, tak hbité jsou pohyby, tak upíat je sluch na povel, zrak na pokyny, ruce na dílo. Proto římský voják je vždy hbitý k činu, zato velmi pomalu přichází do nesnází. A nestane se, že by v boji podlehl přesile nebo lsti válečné nebo nepříznivé povaze půdy, ba ani ne štěstěně: i nad tou jsou odhodláni zvítěziti.

Vojsko římské, i když v něm byla prolomena zásada, že v legiích mohou sloužiti jen Italikové,⁴⁾ stmeleno bylo v jedno těleso jednotnou organizací, jednotným výcvikem a účelnou taktikou, jednotnou řečí armádní⁵⁾ a last not least tuhou kázní, vlastní legiím, která je odlišovala od vojsk barbarů.

U slova exercitus cítil Říman a do posledních dob imperia v praxi zdůrazňoval přirozenou a potřebou odůvodněnou souvislost s pojmem „exercere-cvičiti“. Vojsko, které se necvičí, ztrácí vojenského ducha, ztrácí sebedůvěru a přestává býti vojskem. Tak Varro uvažuje (De lingua latina I. 87) o etymologii slova exercitus, „quod exercitando fit melior“, Cicero přijímá výklad ten jako samozřejmý (Tuscul. disput. II. 16. 37) a cvičením vojska vysvětluje „zmužilost

¹⁾ M. René Cagnat: L'armée Romaine d'Afrique... sous les empereurs (Paris 1892, 497—700). Tamže str. 515 pozn. 3. literatura o táborech římských.

²⁾ Vysvětluje Polybios (VI. 26. 10): „Římané mají pro založení tábora jediný jednoduchý předpis, jehož užívají vždy a všude“, a který techniku tu obšírně vykládá.

³⁾ Tak již E. Gibbon: The history of decline and fall of the Roman Empire I^a. 33.

⁴⁾ Hans Delbrück, Gesch. der Kriegskunst im Rahmen der polit. Gesch. II. 1901 str. 160 n.

⁵⁾ Typickým příkladem, jak z nováčka, egyptského řeka Apiona v císařské službě, sotva dostane „Handgeld — viaticum“, obratem se stane Antonius Maximus, je dopis tohoto vojáka námořnictva misenského v B. G. U. II. 423 (= Mitteis-Wilcken I. 2. č. 480). O armádní řeči Delbrück (pozn. 4.).

v bitvách, odhodlanou snášeti rány“. Polybios vysvětluje úspěchy vojsk římských v utkání s taktikou řeckou v II. st. př. Kr. (XVIII. 15) tím, že každý římský voják je „hotov a také vycvičen bojovati v každém útvaru nebo sám o sobě“, Josefos mluví o každodenních cvičeních všech vojáků, opravdivosti nijak se nelišících od výkonů ve válce („μελέται“ překládá tu výraz „exercitia, O válce žid. III. 70 až 75), konaných v armádě za doby Flaviovců, a ještě vojenský teoretik západního císařství Vegetius vynáší detailní válečný výcvik římského legionáře („exercitia“, *Epitoma rei militaris* II. 23. 24): mírového cvičení praktický duch římský neznal. Z inspekční zprávy císaře Hadriana dochované nám nápisně na místě tábora v Numidii (castra Lambaesisitana C. J. L. VIII. 1. 2532) vidíme týž zájem císařův o výcvik obou druhů zbraní (exercitationes militares), jaký projevil, jak vypravuje Ammianus Marcellinus (*Rerum pestarum* I. XVI. 9.) mladý císař Julian, který v Gallii sám vojenský výcvik nováčka prodělal (proludia disciplinae castrensium). Výcvik ten, jehož cílem bylo otužení těla proti přírodě,⁶⁾ námaze a ranám, snadné nesení výzbroje a výstroje,⁷⁾ hbité a lehké ovládání zbraně,⁸⁾ zocelení vůle a vyzdvižení sebedůvěry a sebevědomí, výcvik tento byl význačnou součástí onoho významného projevu římského ducha, vojenské kázně římské, kterou římský legionář ovládl celý svět.

Ježto pak tak jako římské legie byly stěžejním kamenem velikosti Říma, tak římský tábor byl ohniskem romanisace,⁹⁾ nepřekvapí nás, že výraz „disciplina“, kterým zvali Římané tuto specificky římskou ctnost,¹⁰⁾ byl převzat národy, kteří se s římskými legiemi dostali do styku a kázeň římské legie poznali, ať v boji či zajetí nebo ve stycích obchodních na tvrzích pohraniční čáry. Tak Francouzi, potomci a dědici ducha národa eminentně vojenského, Gallů,¹¹⁾ kteří dali snad celému světu své „marche“, přejali výraz pro kázeň ve svém „discipline“, tak i Angličané ve výrazu jen foneticky odlišném, Španělové a Rumuni ve výrazu „disciplina“, Němci ve svém „Disziplin“. Ruský výraz „порядок“ naproti tomu, zatlačený v dnešní vojenské mluvě tvarem „дисциплина“ (od vojenských reforem Petra V.?) ukazuje, tuším, že vznikl v kulturní sféře byzantské, vzpomeneme-li obdobného výrazu řeckého pro pořádek „κόσμος“.

Výraz „disciplina“, z prvotního „discipulina“ (Rieman-Goelzer, *Phonétique* ... 1901, § 212), souvisí etymologicky se slovem „discipulus-žák“ (A. Walde, *Lat. Etym. Wörterbuch* 1910², str. 235), ač ani podobnost slova „discere-učiti se — jinak původem zcela odlišného — nebyla bez vlivu na utváření významu slova „disciplina“ (*Thesaurus* I. 1. V. 6. s. v.).

⁶⁾ Plutarchos (Marios hl. 26) o vojácích Mariových: tak měli těla otužená a vycvičená, že v takovém úpalu a po úprkem provedeném útoku ani jeden se nezapotil, ani jeden nesupal.

⁷⁾ Polybios XVIII. 1.

⁸⁾ Polybios II. 33.

⁹⁾ Ludwig Hahn, *Romanismus und Hellenismus bis auf die Zeit Justinians*, Philologus 1907, str. 685.

¹⁰⁾ Liv. VIII. 7. 16. „disciplinam Romanam, qua stetit ad hanc diem Romana res, solvisti, Valerius Max. II. 7. „Stabilimentum Romani imperii... militaris disciplinae... vinculum“.

¹¹⁾ Cato u Charisia II. p. 202 K.: Pleraque Gallia industriosissime persequitur rem militarem et argute loqui. Francouzský poilu dokázal ve světové válce za svobodu lidstva, že jest v něm galská krev a že o něm platí, co napsal Lucanus I. 454. o Gallech: quos ille timorum maximus haud urget leti metus.“

Semasiologie (Novotný-Pražák-Vojáček s. v.) vede nás k prvotnímu významu „způsob vyučování, vychování“, odtud přeneseně „výsledek tohoto vychování, kázeň“, zvláště „kázeň vojenská“, tuto obyčejně s přívlastky „militaris, militiae-vojenská, castrorum, castrensis-táborová“ nebo „Romana-římská“.

Kázeň vojenská je výrazem povahy národní. Čtème v kronice Dlugošově nebo třeba i jen v jeho moderním pokračovateli Sienkiewiczovi (př. Potop V. 240, Pan Wolodyjowski, II. str. 272, Varšava 1891⁵⁾) o kázni zemské hotovosti staropolské (ruszenie pospolite), čtème v naučení Vladimíra Monomacha (Erben v Nestorově letop. 1867, str. 233) „na vojnu vyšedše neleňte se, nespolehejte na vojevody, neoddávejte se ani na pití, ani na jídlo ani na spaní“, což opakuje se v naučení několikrát, a vzpomeňme potom na kázeň chochla za naší doby. Postihnouti duši národa není snadno, ač projevuje se v každém činu národní duše, v jeho dějinách politických i dějinách umění tak jako v životě denním; vyjádřiti její kvality rovnomocným výrazem snad dovede sociolog, který pozoruje, srovnává, abstrahuje a zjednodušuje a má jakýsi odstup. Co praví Le Bon ve své psychologii vývoje národů (v překl. Jul. Ochrowicze, Varšava, 1898, str. 19, 52, 102): „Národ římský měl sílu vůle, jaké neměl druhý národ — tushoduje se jeho pozorování s pozorováním starověkého sociologa Polybia¹²⁾ — vlastnosti jeho povahy byly vytrvalost, energie, schopnost obětovati se za ideály neochvějná úcta k právu a zákonu“ — „tato“, dodejme s Durym (III. 390.), alespoň v dobrých dobách říše“ a přidejme „konservativnost, lpění na tradici, úctu k „mos maiorum“. Správnost charakteristiky té doloží každý list římských dějin. Tyto vlastnosti duše národa nalezly svého výrazu také v psaných a nepsaných zákonech vojenské kázně, jak je poznáváme z dějin římských, spisů antikvárů a sociologů starověkých, z trosek vojen. předpisů, známých nám z Polybia, Josefa Flavia, Vegetia, Frontina a Pandekt — starší spisy monografické Cinciův (Gell. XVI. 4.), Catonův, Celsův, Paternův (Veget. I. 8.) zanikly, rovněž Varronovo „De gente populi Romani“, jež by snad mohlo býti pramenem (Serv. k Aen. VIII. 638), se nedochovalo, — konečně dvě ze zbytků trestního zákonníka vojenského a jeho výkladů. Jde nám o charakteristiku jevů, nikoliv o dějinný vývoj, o zjištění typu, aby mohl snad býti umístěn na základě fakt, podávajících se z literatury starověké, v dějinách otázky forem kázně v různých dobách a zemích.¹³⁾

(Budoucně dále.)

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ.

Československý vojenský zeměpisný ústav. Minulého roku vydal vojenský zeměpisný ústav zprávu za dobu od 28. října 1918 do 31. prosince 1920. Účelem vydávání těchto výročních zpráv jest seznamovati veřejnost, zvláště kruhy zeměvědné a technické, s činností jednotlivých odborů ústavu za uplynulý rok a takto podávati obraz vykonané práce této nové odborné instituce v naší republice.

¹²⁾ V líčení válek punských, srov. „Троггизм“ I. 58.

¹³⁾ Antikvární snůška dokladů v Justa Lipsia „De militia romana I. 1596, Pauly R. E. s. v., pokus o genetický výklad L. Lange, Historia mutationum rei militaris Romanorum 1846.